

английской жизни была неудержимая экономическая экспансия Англии во вне.

Список литературы

1. Heer, F. England and Europe. Wien, 2010
2. Hooker, R. The Raws of the Spiritual Policy of England. London, 1994.
3. Kurland, R. S. Three Medieval Views of Happiness. // J. Schaefer, D. Fowler, J. Cooke.

Problems of Western Civilization. The Challenge of History. Charles Scribner's Sons. New York, 1965.

4. Schaefer J., Fowler D., Cooke J.. Problems of Western Civilization. The Challenge of History. Charles Scribner's Sons. New York, 1965.

5. Watson, P. The Modern Mind: An Intellectual History of the 20th Century. Perennial, 2001.

76.021

Гула Є. П.
Римарчук А. О.
Руденко М. Ф.

Київський національний університет технологій та дизайну

МИСТЕЦТВО ШРИФТОВИХ КОМПОЗИЦІЙ У СУЧАСНОМУ ДИЗАЙНІ

Мета. Аналіз основних досліджень у вивченні сучасних композиційних рішень шрифтів.

Методика. Використано комплексний підхід до вивчення рекламних шрифтових композицій в графічному зображенні в цілому та його окремих елементів. Застосовано метод порівняльного аналізу між деталями та загальною картиною.

Результати. В статті розглянуто основні принципи для вирішення загальних потреб за законів постановки шрифтових композицій. Встановлено, локальні правила для застосування в практиці теоретичні канони візуального зображення шрифтів.

Практична значущість. Шрифтова композиція, з огляду на функціонал такого тексту, може бути як окремим медіапродуктом (рис. 7), так і складником (вмістом, контентом) іншого: афіші, логотипу, відеокліпу, кінотвору, шрифтового плакату, листівки, рекламного банера, вивіски, товарного знаку, етикетки, меморіальної дошки, поліграфічного видання, інфографіки тощо (рис.8).

Ключові слова: шрифт, дизайн, сучасність, дизайн, реклама, композиційні прийоми.

Вступ. Основним видом навчальної інформації, яким опановують сучасне суспільство, залишається текст. Проте останнім часом семантичне поле цього поняття значно розширене в т. ч. за рахунок використання терміна «медіатекст», що частіше вживається на позначення друкованого тексту в електронному вигляді, звукового чи відеофайлу, кінотвору тощо. Слідуючи за позицією дослідниці О. Блодди, медіатекстом у смисловому сенсі можна вважати «будь-який носій інформації, починаючи від наскальних малюнків, традиційних книжок, творів мистецтва та закінчуючи надсучасними феноменами технічного прогресу» [3]. Використання медіатекстів під час навчання літератури, як справедливо зауважує учитель-практик О. Кукленко, має стати органічним складником процесу з розвитку критичного й творчого мислення [11].

Аналіз попередніх досліджень. Історію розвитку графіки букв, класифікацію сучасних шрифтів, з деякими питаннями теорії шрифту і застосування його в оформлювальному мистецтві та наочної агітації досліджував С.І. Смірнов. Дослідження художнього впливу шрифту сутності краси, виразності букв проводив Альберт Капр. Лю Цзянь виявив композиційні особливості шрифтів в шрифтових плакатах. Значне теоретичне дослідження провів Г.І. Козубов у своєму дисертації, де поглиблено розглядав проблеми і можливості проектування шрифтів на новому етапі сучасного розвитку. У книзі Е. Шпікермана на

простих і зрозумілих прикладах розглядається типографіка і шрифт як ефективний інструмент подачі інформації. Робота А.І. Кудрявцева присвячена дослідженню теоретичних і проектно-методичних аспектів сучасного шрифтового дизайну, прийомам графічного моделювання шрифтової форми на основі сучасних комп'ютерних Теорія та практика дизайну. Проблематикою дизайну інформаційних об'єктів у середовищі міста займалась Н.В. Сергеева. Д.К. Авраменко сформував систематизацію та класифікацію об'єктів зовнішньої реклами. Розкрив специфіку візуалізації змістів в контексті проектно-графічної мови зовнішньої реклами в Україні. Кузнецова І.О. окреслила коло задач, що стояли при дизайн – проектуванні візуальної реклами на транспорті. В статті поставлена задача аналізу використання стилів шрифтів, як композиційного зображення.

Постановка завдання. Рекламне повідомлення має бути доступно не тільки за своїм обсягом, але й за своїм зовнішнім виглядом: воно має бути зручним і легко читаємим. Характер і форма шрифту мають велике значення. Маючи важко читуємий шрифт ВРТ в більшості випадків відштовхує від себе глядача, який не бажає його розбирати на ходу транспортного засобу.

Результати дослідження. взаємозв'язку композиції шрифтів загального фону сучасного графічного рекламного повідомлення із окремими його елементами.

Результати дослідження. На сьогодні в науці немає узгодженого визначення щодо тексту, який передбачає декілька етапів сприймання (механічне, зорове, аналітичне прочитання).

У західних методиках зразки такого тексту успішно й ефективно використовуються в навчальному процесі, особливо для вивчення іноземних мов (рис. 1), що знайшло своє обґрунтування в лінгводидактиці.

У вітчизняній методиці вивчення літератури останнім часом уживається поняття «креолізований текст». Провідний український науковець-методист О. Ісаєва визначає його складним текстовим утворенням, «у якому поєднуються вербальні (тобто словесні) та невербальні (що належать до інших знакових систем) елементи. Вони створюють певне візуальну смислову єдність, що комплексно впливає на реципієнта»

Серед видів креолізованих текстів, які пропонує вчений для використання під час навчання зарубіжної літератури, такі: 1) комікси; 2) буктрейлер; 3) мотиватор на літературну тему; 4) постер на літературну тему; 5) буклет чи брошура; 6) фотоколаж; 7) дуддл; 8) скрапбукінг; 9) кардмейкінг

Практична значущість. Окрім того, вважаємо за потрібне додати, що для читача текст, узятий з оригінальних зразків стародруків чи сучасна стилізація історичного письма латиницею й кирилицею (готичне, в'язь тощо), на основі використання «нелатинських» і «некириличних» алфавітів (письмо арабів, вірмен, грузинів, євреїв та ін.), ієрогліфів (єгипетських, японських) і т. ін., уже певною мірою буде креолізованим, оскільки виходить поза межі звичного й усталеного уявлення про текстову інформацію (рис. 1).

Рис. 2.:

а) Г. Заречнюк, В. Харик.
«Ніч яка місячна...».
Стилізація під скоропис
XVII ст.

б) хайку Мацую Басьо
«Старий ставок...»
мовою оригіналу

в) сторінки Корану,
XV–XVI ст.

Системне застосування креолізованого тексту значно підвищить рівень літературної освіти, адже:

- сьогодні зоровий спосіб оволодіння знаннями переважає над іншими (слуховим, дотиковим тощо), навіть коли навчальна ситуація передбачає використання комбінованої моделі подачі матеріалу;
- відбувається інтенсифікація процесу за рахунок образно-цілісного сприймання інформації;

- розширюється семантичне й асоціативне поле для аналізу й інтерпретації художнього тексту;

- такий текст може успішно використовуватися на усіх етапах опрацювання художнього твору – докомунікативному, комунікативному й посткомунікативному;

- стилізовані елементи й композиційні авторські рішення в К. т. (за наявності) дозволяють візуально уявити етнокультурну специфіку мистецьких явищ.

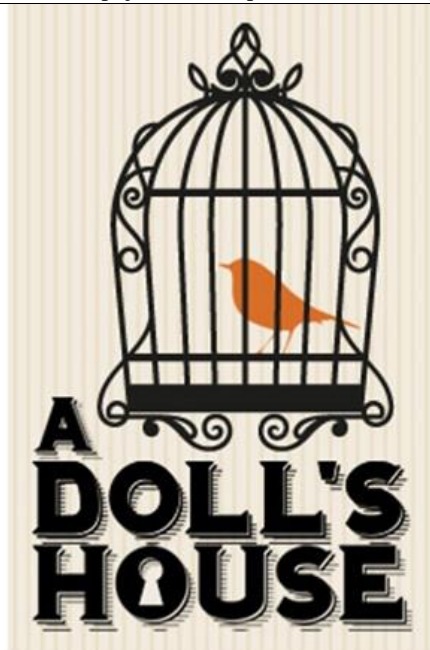

Рис. 2 «Ляльковий дім». Афіша театру «Stray Dog Theatre», Сент-Луїс, США

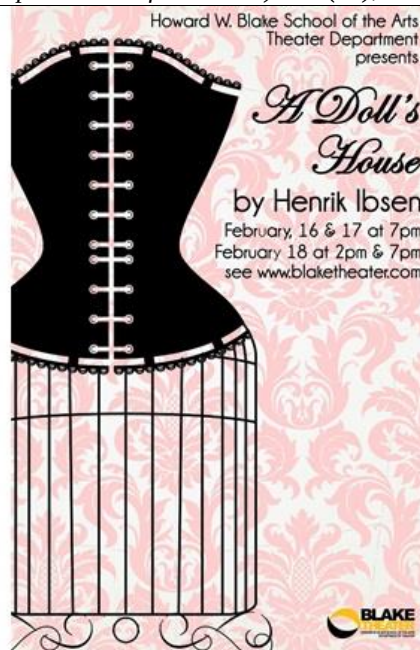

Рис. 3 «Ляльковий дім». Афіша театру «Black box Theatre», Тампа, США

«Ляльковий дім», що за чинними програмами із зарубіжної літератури вивчається у 9 і 10 (академічний і профільний рівні) класах. Демонстрація постерів на етапі первинного прочитання твору під час обговорень вражень учнів-читачів уже націлить їх звернути особливу увагу на центральні образи: пташку в клітці (рис. 2) і корсет, що продовжуються сукнею-кліткою (рис. 3). І це суттєво контрастує з тим, про що весь час говорить чоловік Нори: про начебто вільну, безтурботну, веселу пташку, яка «знову літала смітити грішми», неоцінену співучу пташку. Таким чином, у авторських рішеннях художників уже акцентовано увагу на розумінні головної думки драми – показу обмеженої в правах жінки, що героїня врешті усвідомлює, а Торвальдові це не під силу навіть у фіналі.

Мізансцена – розміщення акторів та обстановки на сцені, елементів декорацій, оточуючих предметів тощо в різні моменти вистави.

Налаштовуючи школярів на поглиблений аналіз центрального образу-персонажа, демонструємо наступний постер (рис. 5). Звертаємо увагу на окремі деталі (різні відтінки сірого у зображенні силуетів Торвальда, Нори, тіні від будинку й самі силуети). Наріжним питанням евристичної бесіди з учнями може бути таке:

– На вашу думку, автор афіші передав засобами пензля чи по-своєму інтерпретував літературний образ Нори? Знайдіть цьому підтвердження або заперечення.

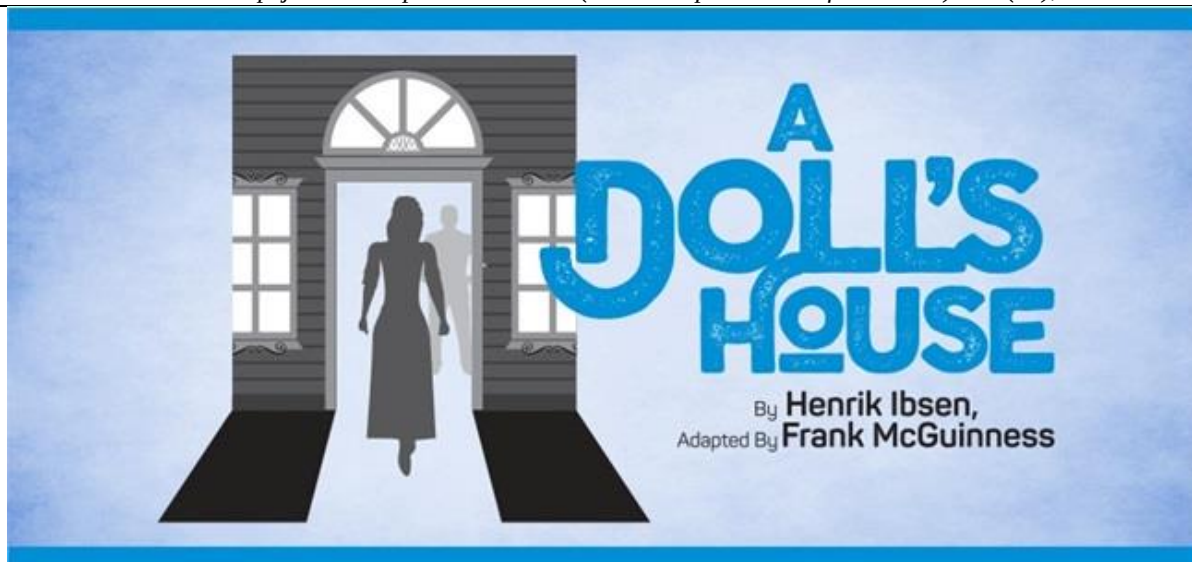

Рис. 5 «Ляльковий дім». Афіша театру Канзаського університету, Лоренс, США

Узагальнюючи образ головної героїні, акцентуємо увагу саме на факті процесу еволюції Нори та його (поки що) незавершеності: «Я гадаю, що передусім я людина, так само, як і ти, – або принаймні повинна стати людиною», «Я зовсім не знаю, що з мене вийде» – говорить вона наприкінці п'єси. Отже, автор постера зміг якомога виразніше

передати зміст першотвору а також унаочнити особливість його кінцівки – відкритість фіналу (відчинені двері, дорога, яка має початок, але не має кінця, шлях від звичного й усталеного в незвідане – світло в будинку й темрява поза ним, силует як недовершеність, ескізність образу).

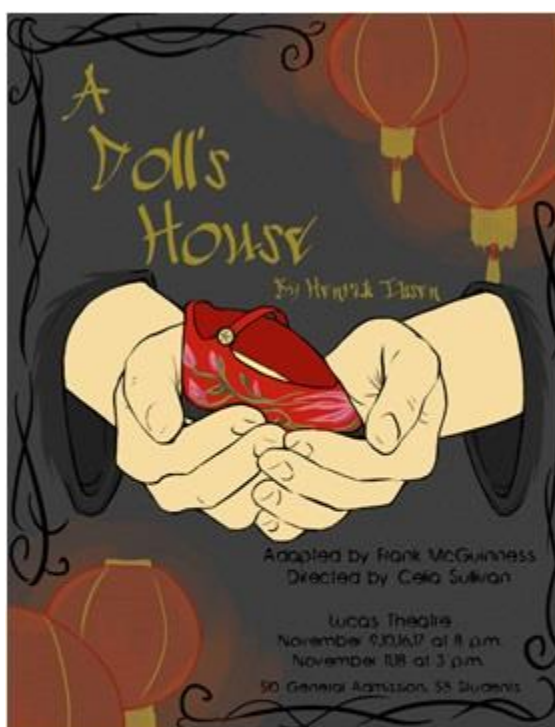

Рис. 6 «Ляльковий дім». Афіша av17 до п'єси (стилізація під китайську культуру епохи династії Цін), Атланта, США

Оригінальною є мистецька інтерпретація на тему афіші до п'єси Г. Ібсена молодшої американської дизайнерки – avil7 (нікнейм автора – І. Ц.) (рис. 6). Вона, виконуючи завдання вчителя, провела аналогії на основі схожих соціальних явищ, що мали місце в історії культури різних народів. Ключовий образ постера – черевичок-лотос як візуалізація поширеної в Китаї традиції каліцтва (деформації) жіночої ступні як ознаку аристократизму, естетики й витонченості в епоху панування династії Цін. Ця красномовна деталь свідчить про залежне становище жінки від національних стереотипів, тогочасної суспільної моралі й цінностей, які ставлять під загрозу здоров'я людини. Ілюстрація підкреслює, наскільки важливе питання порушує норвезький драматург, що виходить за національні межі й підтверджує значимість цього художнього твору як одного з кращих зразків світового письменства.

Зрештою, стилізацію подібного гатунку можуть виконати й українські школярі, наприклад, після прочитання, дослідження й порівняння проблематики п'єс Г. Ібсена «Ляльковий дім» і Лесі Українки «Бояриня» (10 клас, профільний рівень).

Отже, як бачимо, креолізований текст може успішно використовуватися не тільки під час підготовки до аналізу, самого аналізу твору та узагальнення вивченого матеріалу, але й на етапі творчої діяльності учнів-читачів з використанням елементів проектних технологій навчання.

Зупинимось на аспектах застосування зразків креолізованого тексту на різних етапах літературного навчання в школі, оскільки це важливо для якомога всебічного представлення такого виду (К. т.) як «шрифтова композиція», що, порівняно з іншими, майже або зовсім не використовується в навчальному процесі вчителем-словесником.

Рис. 7. Слова «Бардак», «Clock», «Dali». Приклади шрифтових композицій.

Рис. 8.: Шрифтова композиція у складі медіа театру:

- а) Dania Goh. Вірші В. Маяковського «Послушайте!», шрифтовий плакат
б) «Тіні забутих предків», кадр з х/ф (реж. С. Параджанов, 1965 р.)

Утім мусимо зазначити, що в спеціалізованій науковій літературі термін «шрифтова композиція» вживається як на позначення сукупності довжини й ритму рядка, шрифтового поля, кольорового рішення в оформленні тексту (Т. Мала, [13, с. 163]), «системи організації графічних елементів шрифту з метою повідомлення інформації» (М. Таранов, [18, с. 108]), так і твору графічного мистецтва, виконаного за допомогою алфавіту (М. Таранов,

[18, с. 108]); «композиційного графічного утворення», що складається з літер різних гарнітур, елементів літер, слів, словосполучень, висловів, цифр (О. Вечасова, [5, с. 3]; «двох взаємодоповнюючих частин: вербальної (текст у широкому його розумінні) і візуальної (шрифт, графіка, орнаментика, малюнки, світлини тощо)», композиційно довершених «на площині й відносно один одного», (О. Осетрова [14]), де «шрифт,

орнамент і предметний малюнок живуть поряд і не заважають один одному» (Є. Петюшик, Н. Афанасьєва, [15, с. 57]). Іншими словами, у першому випадку йдеться про закони побудови друкованого та рукописного тексту, у другому – універсальної, цілісної й завершеної конструкції як виду креолізованого тексту.

Науковець Т. Мала додає не менш важливі вимоги: 1) висока культура художнього виконання; 2) дотепні смислові акценти; 3) оригінальний композиційний задум.

Найбільш прийнятною, з нашого погляду, є класифікація шрифтових композицій російського вченого О. Осетрової [14] на основі характеру взаємозв'язків між шрифтом і зображенням: 1) власне шрифтові (шрифт взаємодіє з незаповненим простором чистого аркуша чи кольоровим фоном) і 2) шрифтові зображувальні [2]. У межах останніх (у залежності від типу зображення) визначено підвиди: 2.1) шрифтова графічна (шрифт + геометричні форми); 2.2) шрифтова орнаментальна (шрифт + елементи орнаменту й декору, геометричні «мотиви»); 2.3) шрифтова зображувальна (шрифт + малюнок, буквиця); 2.4) шрифтова фотографічна (шрифт + світлина як ілюстрація, асоціація до тексту).

Позиція вітчизняного художника й дослідника Р. Чугая щодо підвидів шрифтової композиції більше ґрунтується на специфіці організації тексту. Він визначає 1) ритмічну (повторення поступове наростання висоти або ширини, інтенсивність тону, об'єднання динамічних ліній літер чи слів); 2) образну [3] або образно-шрифтову (гармонійне поєднання малюнку літер із змістом напису, створення емоційного настрою, кольорове вирішення) (рис. 10); і 3) шрифтову композицію на основі лінійно-графічної стилізації (лінійно-шрифтову стилізацію) (побудова на основі прямих, хвилястих, зигзагоподібних ліній)

У підручнику С. Федун та О. Чорного зокрема йдеться про особливості організації шрифтової композиції з урахуванням правил наближеності (взаємопов'язаності смислових елементів), повтору й контрасту [19, с. 133], що однак, на наш погляд, не вносить ясності у розуміння самого явища. Проте це компенсується авторами в альбомі-посібнику для учнів, що разом з підручником

уходить до складу навчального комплексу. С. Федун і О. Чорний, слідуючи за позицією вітчизняної дослідниці Т. Каменської, подають основні закони побудови шрифтової композиції:

- чіткість, ясність, зручність читання, простота графічних форм;
- органічний зв'язок малюнка букв зі змістом тексту, образність шрифту;
- залежність малюнка букв від техніки їхнього виконання;
- ритм;
- кольорова гармонія;
- стильова єдність шрифтів;
- значеннєве акцентування в шрифтовій композиції;

- цілісність, композиційна злагодженість

Позиція вітчизняного художника й дослідника Р. Чугая щодо підвидів шрифтової композиції більше ґрунтується на специфіці організації тексту. Він визначає 1) *ритмічну* (повторення поступове наростання висоти або ширини, інтенсивність тону, об'єднання динамічних ліній літер чи слів); 2) *образну* [3] або *образно-шрифтову* (гармонійне поєднання малюнку літер із змістом напису, створення емоційного настрою, кольорове вирішення) (рис. 10); і 3) *шрифтову композицію на основі лінійно-графічної стилізації* (лінійно-шрифтову стилізацію) (побудова на основі прямих, хвилястих, зигзагоподібних ліній) [22, с. 19–50].

[1] Напр.: відеокліп групи «Бумбокс» на пісню «Люди».

Режим доступу : https://www.youtube.com/watch?v=AVu5w18U_a4.

[2] У спеціалізованій науковій літературі, на жаль, немає уніфікованого погляду на термінологічне поле цього явища. Наприклад, дослідник М. Дубінін визначає в межах Ш.к. «зображувально-шрифтову композицію» – гармонійне поєднання тексту з графічними об'єктами: малюнками, елементами орнаменту й декору тощо [8], а Р. Чугай це називає «образною композицією», «образно-шрифтовою композицією» [22, с. 36].

[3] Деякі дослідники на противагу терміну «образна композиція» вживають: «слово-образ», «образне вирішення слова»

Рис. 9. Приклади образних (образно шрифтових композицій):
 а) Лавро К. Титульна сторінки (В-во «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», 2014 р.)
 б) Єрмоленко А. Мова;
 в) Африка;
 г) Sherlock Holmes

Зауважимо, що «Шрифтова композиція» як окрема навчальна дисципліна опановується здобувачами освіти професійних училищ і факультетів вишів зі спеціальностей: «Графіка», «Дизайн», «Архітектура», окрім цього студенти вчать професійно їх створювати, виконуючи курсові проекти. Однак, з огляду на перспективи широкого застосування цього виду креалізованого тексту вчителем-словесником на практиці, глибоко переконані, що певних коректив потребують навчальні плани, за якими готують фахівців-філологів і викладачів інших дисциплін до педагогічної діяльності в українській школі.

Зупинимось детальніше на описі конкретних прикладів використання шрифтових композицій у процесі навчання літератури [1].

Так, використовуючи такий вид креалізованого тексту, можемо подавати важливі дати, пов'язані з життям і творчістю письменників. Яскравим унаочненням цього є креативний погляд на справді важливу в історії світової літератури подію – рік видання казки-притчі А. де Сент-Екзюпері «Маленький принц» у виконанні грузинських дизайнерів Левана Патсінашвілі й Давида Бабіашвілі [7] (рис. 10):

Рис.10. Патсінашвілі Л., Бабіашвілі Д. 1943 – рік видання казки «Маленький принц». Шрифтова зображувальна композиція

У шрифтових композиціях також зручно презентувати етнокультуру письменника (рис. 11–12):

Рис.11. Антуан де Сент-Екзюпери. Шрифтова зображувальна композиція (шрифт- «Café de France»)

Рис.12. Мацю Басьо. Образна композиція

Висновки. Розглянуті візуалізації можуть бути скомпоновані з використанням графічних редакторів (Photoshop, CorelDRAW, GIMP та ін.) а також окремих програмних застосунків із пакету «Microsoft Office» (PowerPoint, Publisher). Доречним буде додаткове опанування інформацією про малюнок букви, специфіку просторового взаєморозташування різних літер, характерні особливості окремих шрифтів і гарнітур, співвідношення кольору літер, слів, фону тощо. Певної ясності внесе ретельне опрацювання основних вимог до побудови шрифтової композиції, які, наприклад, більш розгорнуто подані у методичному посібнику «Шрифт та декоративне оформлення» (укл. Т. Каменська)

Утім спробуємо й ми узагальнено внести певну ясність щодо закономірностей створення шрифтової композиції, адаптуючи деякі правила побудови композиції у дизайні:

- принцип цілісності (Ш. к. – як єдине, ціле, неподільне утворення);
- принцип контрасту (протиставлення елементів Ш. к. на основі форми, кольору, об'єму, розміру з метою їх посилення чи послаблення на тлі інших складників);
- принцип динамічності (націленість на емоційно-чуттєву естетичну сферу учня-читача й глядача);
- принцип підпорядкованості (одні компоненти Ш. к. мають доповнювати інші, їх композиційно увиразнювати, продовжувати, взаємопов'язуватися на основі головних й другорядних);
- принцип новизни (Ш. к. як новий, свіжий, виразний погляд на навчальний матеріал);
- принцип збалансованості (узгодженість і стильова єдність елементів Ш. к., нічого зайвого, органічне утворення).

Література.

Аствацатуров Г. О. Дизайн мультимедійного урока: методика, технологические приемы, фрагменты уроков [Текст] / Г. О. Аствацатуров. – Волгоград : Учитель, 2009. – 133 с.

Бидерманн Г. Энциклопедия символов [Текст] / Ганс Бидерманн ; пер. с нем.; общ. ред. и предисл. И. С. Свенцицкой. – М. : Республика, – 335 с.

Блокдва О. Медиатекст и его виды. Особенности стилистики и риторики [Электронный ресурс] / Олеся Блокдва. – Режим доступа : <https://www.proza.ru/2013/04/02/524>. – Оглавление с экрана. – Дата обращения: 12.08.2017.

Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) [Текст] / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпін'я : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.

Вечкасова Е. Н. Шрифтовая композиция [Текст] : методические указания к курсовому проектированию для направления подготовки 07.03.01 «Архитектура» / Е. Н. Вечкасова; под общ. ред. Ю. П. Скачкова. – Пенза : ПГУАС, 2015. – 44 с.

Витковский Е. Почерк Петрарки [Текст] // Берберова Н. Н. Курсив мой : Автобиография / Н. Н. Берберова ; вступ ст. Е. В. Витковского. – М. : Согласие, 1996. – С. 3.

Грузинские дизайнеры изобразили даты в виде исторических событий [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://interesnoznat.com/interesno/gruzinskie-dizajneriy-izobrazili-daty-v-vide-istoricheskix-sobytij.html>. – Оглавление с экрана. – Дата обращения : 12.08.2017.

Дубинин Н. Принципы построения изобразительно-шрифтовых композиций [Электронный ресурс] / Николай Дубинин. – Режим доступа : <http://www.advesti.ru/publish/design/princip/>. – Оглавление с экрана. – Дата обращения : 21.08.2017.

Ісаєва О. О. Креолізований текст на уроках світової літератури як фактор активізації читачької діяльності [Електронний ресурс] / О. О. Ісаєва. – Режим доступу : <http://svitlit.ippo.kubg.edu.ua/?p=395#more-395>. – Заголовок з екрану. – Дата звернення : 12.08.2017.

Кімакович І. Сміховий текст традиційної культури етносу : до питання про семіотичну

сутність фольклорної самосвідомості українців [Текст] / Ірина Кімакович // Народна творчість та етнологія. – 2016. – № 4. – С. 32–46.

Кукленко О. Медіатекст на уроках літератури [Текст] / О. Кукленко // Всесвітня література в сучасній школі. – 2013. – № 1. – С. 10–11.

Куприянова Т.Г. История книжного дела в Европе [Текст] : учебн. пособ. / Т. Г. Куприянова ;

Моск. гос. ун-т печати. Москва: МГУП, 2010. – 138 с.

Мала Т. В. Головні вимоги до роботи над завданнями зі шрифтовими композиціями з дисципліни «Шрифт» майбутніх фахівців з графічного дизайну у ВНЗ [Текст] / Т. В. Мала // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – 2010. – № 6 (193). – Ч. 1. – С. 162–167.